

Mgr. Ondřej Kolář
Policejní akademie České republiky v Praze
Fakulta bezpečnostního managementu
Katedra bezpečnostních studií

Charakteristika přístupů k umisťování vězněných osob v souvislosti s možnou radikalizací

Již několik posledních let se objevuje celá řada proklamací, především v různých médiích, že v procesu radikalizace jsou vězeňská prostředí velmi vulnerabilní, a právě v nich se tento proces nejenom aktivizuje, ale i prohlubuje.¹ Věznice, jako totální prostředí, poskytují živnou půdu podpurným názorovým proudům a ideologickým tendencím, které v konečném důsledku mohou vést právě k radikalizaci osob. Radikalizaci lze spojovat nejenom s náboženstvím a s tím spojenými útoky v zemích západní Evropy, ale i jako o radikalizaci politické, která v sobě zahrnuje pravicově extremistickou či levicově extremistickou scénu.² Radikalizaci je možno sledovat i na celospolečenské úrovni, spojit s mainstreamovou společností, která často vstupuje do povědomí společnosti v kontextu různých volebních aktivit, ať už na lokální, regionální, nebo celostátní úrovni.³

V rámci zkoumání tohoto fenoménu je důležité upozornit na skutečnost, že radikalizace je celospolečenským problémem, proto i přístupy k jejímu zkoumání nelze spojovat pouze a jen s jedním prostředím, ale s celou škálou vlivů. Tedy hovoříme o ní na mikroúrovni, mezoúrovni a makroúrovni. O radikalizaci na mikroúrovni hovoříme ve vztahu k jedinci a jeho vnitřnímu vnímání, jak reaguje na vnější podněty, jak je zpracovává a sám vyhodnocuje. Mezoúroveň je ovlivněna vzájemnou interakcí mezi danou osobou a okolím (vrstevnickou skupinou, prostředím, ve kterém jedinec žije apod.) a makroúrovňové vlivy se týkají celkové situace ve společnosti. Zde můžeme hovořit o bezpečnostním klimatu v zemi, o vlivech médií a jiných subjektů na společnost atd.

Každá z uvedených úrovní je specifická a týká se jiné stránky jednání a konání osoby. Proto je nutné též akceptovat skutečnost, že problematiku radikalizace a přístupy k jejímu zkoumání nelze řešit a vymezovat izolovaně, ale v kontextu celé řady vědních disciplín, které do daného procesu vstupují. Je tedy evidentní, že samotný proces je multidisciplinární a pokud se odborná veřejnost snaží přístupy k radikalizaci a jejímu monitoringu unifikovat, není tato iniciativa mnohdy úspěšná.

¹ Francie zostřuje boj s terorismem, vězněné islamisty čeká speciální oddělení. [online]. [cit. 7. 2. 2021]. Dostupné z: Francie zostřuje boj s terorismem, vězněné islamisty čeká speciální oddělení - Novinky.cz

² Radikalizace. [online]. [cit. 3. 2. 2021]. Dostupné z: Radikalizace - Terorismus a měkké cíle (mvcr.cz)

³ Radicalization: the evolution of an analytical paradigm. [online]. [cit. 18. 4. 2021]. Dostupné z: Radicalization | European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie | Cambridge Core

Může dojít k celé řadě chyb, které devalvují jak samotná zjištění, tak i analýzu dat a následně vypracování přístupů k práci s takovými jedinci.

Tento článek je zaměřen na radikalizaci ve vězeňském prostředí, na přístupy k jejímu monitoringu a v neposlední řadě i na přístupy odborných zaměstnanců vězeňských zařízení, kterým je v náplni práce určeno, že budou mít na starost reintegrační aktivity osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Článek si rovněž klade za cíl upozornit na další okolnosti, které mohou být s radikalizací ve vězeňském prostředí spojeny, a to například používání mobilních telefonů, aktivity spojené s drogami a v neposlední řadě i projevy násilí mezi vězňenými osobami. Jde-li vězeňské prostředí vnímat jako prostředí náchylné k akceptaci radikalizačních tendencí a projevů, je důležité, aby i personál věznic měl povědomost o daných projevech a byl tak schopen podílet se na monitorování radikalizace ve věznicích. K tomu je využíván i specializační kurz, připravený na Policejní akademii ČR v Praze. Jeho součástí je i vzdělávání personálu v používání analytického nástroje SAIRO, který byl vyvinut právě pro potřeby zkoumání radikalizace ve věznicích, a proto je nutné, aby s ním bylo seznámeno co možná největší množství odborného personálu věznic.

Ve spojení s radikalizací osob se stále více citovala i vězeňská zařízení, která byla nazývána takovými „inkubátory radikalizace“,¹ tedy prostředím, ve kterém radikalizační tendence hrají významnou úlohu. Radikalizace ve věznicích se navíc může promítnout i do jednání osoby poté, co bude propuštěna z vězeňského zařízení, a svou následnou aktivitou může provést nějaký exponovaný čin, jak měla možnost se společnost seznámit v rozmezí let 2015-2019.²

Uložení trestu odnětí svobody je samo o sobě okolností, která může v jedinci evokovat představy nespravedlivého trestu a jeho výše. Zvláště, když se ve věznicích setkává s případy, které ze svého pohledu vnímá jako obdobné, ovšem s rozdílným trestem. Zde je důležité doplnit, že vězňené osoby často zkreslují informace o své trestné činnosti, ať už z jakýchkoliv důvodů. Další skutečností, kterou jedinec vnímá, jsou rozdílné přístupy v jednání zaměstnanců vůči vězňeným osobám. Existují sice standardy, které jednání zaměstnanců upravují, nicméně ne vždy jsou striktně dodržovány.

Další důležitou okolností související s radikalizací ve vězeňském zařízení může být snaha jedince někam patřit, zařadit se do skupiny vězňených osob, být pod určitou ochranou, nebo získat v rámci vězeňské skupiny určitý prospěch. Další rozhodnou událostí v takovém prostředí může být setkání s charismatickou osobou, jeho

¹ Islamisty ve vězení izolujeme, oznámil francouzský premiér. [online]. [cit. 2. 2. 2021].

Dostupné z: Islamisty ve vězení izolujeme, oznámil francouzský premiér - Aktuálně.cz (aktualne.cz);

EU counter-terrorism coordinator: „Jail is a major incubator of radicalization. [online]. [cit. 15. 4. 2021]. Dostupné z:

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20150316STO34842/eu-counter-terrorism-coordinator-jail-is-a-major-incubator-of-radicalisation>;

Incubators of extremism and terrorism – diagnosis and prevention. [online]. [cit. 15. 4.

2021]. Dostupné z: <https://www.imctc.org/en/eLibrary/Articles/Pages/Articles942020.aspx>

² TE-SAT 2019. [online]. [cit. 2. 2. 2021]. Dostupné z: TE-SAT 2019 - Terorismus a měkké cíle (mvcr.cz)

názorovými proklamacemi apod.¹ Navíc, vezmou-li se v úvahu další okolnosti, jako třeba neefektivní vězeňské prostředí, úroveň personálu, možnost opatření si nedovolených předmětů a látek, může dojít k velmi rychlému nástupu radikalizačních tendencí u jedince, které v konečném důsledku vedou až k akceptaci násilí, spáchání trestného činu v daných konsekvencích, ochotě jedince určitým ideologiím sloužit, nebo jim poskytovat podporu.

Hovoříme-li o vězeňském prostředí, je důležité uvědomit si skutečnost, že prostředí samo o sobě, jako totální instituce,² představuje velmi vhodný základ pro radikalizační aktivity, neboť de facto předpokládá, že osoby v něm umístěné mohou považovat svoji přítomnost za snahu systému zlomit jejich víru, přesvědčení, boj, odpor vůči institucím a státním organizacím apod.³

Okolnosti vzniku radikalizačních tendencí lze spojovat i s bezpečnostním klimatem⁴ v konkrétní věznici, nebo v celém systému věznění v dané zemi.

Nejinak je tomu i v případě českého vězeňského systému. V první řadě jde o klimát spojený s interpersonálními vztahy mezi vězňenými osobami. Právě vztahy mezi vězňenými osobami mají zásadní vliv na fungování celé komunity vězňených osob, a to nejenom na oddílech, na nichž jsou ubytovány, ale i na různých pracovištích, transferech do jiných částí věznice (jídelna, pracovní zóna atd.), mezi organizačními jednotkami apod. Je poměrně hodně znám úzus, který je spojován s postavením osoby ve vězeňské subkultuře, vymezuje jistou hierarchizaci apod. Fakt, že taková hierarchizace může být zdrojem vzniku problematických interpersonálních situací ve věznicích, by neměl zůstat odbornému personálu v systému utajen, neboť pouze dobrou preventivní prací dojde k případnému utlumení negativních aktivit spojených s konkrétními jedinci na oddíle, s jejich vyšším společenským statutem v rámci dané skupiny.⁵

Znalost prostředí a osob ze strany personálu je důležitá i z hlediska omezování vzniku různých „vězeňských gangů“, o nichž se často diskutuje a o nichž má laická veřejnost představu, že fungují na stejné bázi, jako ty zahraniční, především v USA. Zde je nutno konstatovat, že soustava vězeňských gangů nemá v českém vězeňském systému zastoupení⁶ a pokud se hovoří o nedovolené aktivitě vězňených osob, je za

¹ KOLÁŘ, Ondřej. *Aktivity pravicových extremistů ve věznicích*. In: VEGRICHTOVÁ, Barbora a kol. *Bezpečnostní hrozby současnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2016, s. 27-28. ISBN 978-80-7251-462-5.

² GOFFMAN, Erving. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. 1. vydání. New York: Routledge, 2017. s. 7-11. ISBN 978-1-138-50746-3 (pbk)

³ KOLÁŘ, Ondřej. Radikalizace ve vězeňském prostředí a využití nástroje SAIRO k její detekci. *Policista*. 2020, č. 9, s. 2-3. ISSN 1211-7943.

⁴ KOLÁŘ, Ondřej. *Identifikace příznaků radikalizace v prostředí českých věznic*. Kurz celoživotního vzdělávání na Policejní akademii ČR. 2019.

⁵ KOLÁŘ, Ondřej. *Identifikace příznaků radikalizace v prostředí českých věznic*. Kurz celoživotního vzdělávání na Policejní akademii ČR. 2019.

⁶ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Gangy vězeňské, pouliční a motorkářské*. 1. vydání. Praha: GRADA, 2017. s. 142-146. ISBN 978-80-271-0377-5.

touto činností často pouze a jen osobní profit jednotlivce, případně skupiny.¹ Na druhou stranu profit je zcela jistě součástí činnosti vězeňských gangů, avšak zásadní rozdíl je mezi mírou organizovanosti a struktury jednotlivých členů a různých úrovní a také v míře přesahu mimo vězeňská zařízení a participaci na nedovolených činnostech v civilním prostředí.

Další důležitou součástí celkového bezpečnostního klimatu ve vězeňském zařízení, je vztah vězňů k zaměstnancům a naopak. Tedy tento vztah nemůže být již z logiky věci rovnocenný, nicméně neměl by postrádat prvky respektu a slušného chování a jednání. Jako velmi nebezpečné se v souvislosti vztahů mezi personálem věznic a vězňů může jevit určité předávání kompetencí ze zaměstnanců na vězněné osoby. Jde například o různé administrativní úkony spojené s realizací návštěv odsouzených, telefonování odsouzených, zařazování odsouzených do zaměstnání apod. Tyto administrativní úkony jsou samozřejmě v dikci personálu Oddělení výkonu trestu, zpravidla vychovatelů jednotlivých oddílů.

Bývá běžnou praxí, že jsou tyto činnosti delegovány na vězněné osoby, zpravidla na ty, pro které se ve věznicích používá označení „barákový“. Tímto termínem je označována vězněná osoba, která slouží jako kontaktní osoba mezi funkcionáři věznice pořádacími s vězňůmi osobami pravidelné setkání na jedné straně a samotnými vězni na straně druhé. Nicméně mnohdy je takové postavení „zneužíváno“, a to jak ze strany vězňů ve vlastní prospěch, tak ze strany zaměstnanců. Jisté nebezpečí, které s předáváním kompetencí na vězněnou osobu může souviset, v konečném důsledku též může znamenat výrazné posílení vlivu takové osoby na ostatní spoluodsouzené a tím i výraznější postavení v hierarchizaci vězeňské subkultury. A právě vyšší postavení v hierarchii vězňů může hrát významnou roli v radikalizačních tendencích spojených s pobytem osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

Dalším významným faktorem spojeným s bezpečnostním klimatem vězeňských zařízení je i erudice samotného personálu, který vstupuje do každodenní interakce s vězňůmi osobami. Ta se netýká pouze stupně dosaženého vzdělání, ale i vzdělávání, které je jim poskytováno Vězeňskou službou ČR. Jedná se především o základní odbornou přípravu, která by však neměla být jedinou vzdělávací aktivitou, která je zaměstnancům Vězeňské služby ČR nabízena.² Mezi další vzdělávací činnosti, na kterých by mělo být ze strany tohoto bezpečnostního sboru participováno, jsou akce konané akademickými pracovišti mimo Vězeňskou službu ČR, avšak se kterými má tento bezpečnostní sbor uzavřenu bilaterální smlouvu o spolupráci. Mohou to být vzdělávací akce v rámci celoživotního vzdělávání, odborné stáže a semináře, účast na konferencích apod.

¹ KOLÁŘ, Ondřej. Aktivita pravicových extremistů ve věznicích. In: VEGRICHTOVÁ, Barbora a kol. *Bezpečnostní hrozby současnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2016. s. 23-30. ISBN 978-80-7251-462-5.

² Pokud jsou zde zmiňováni zaměstnanci Vězeňské služby ČR, má se na mysli jak civilní složka (vychovatelé, civilní zaměstnanci různých správních oddělení atd.), tak i složka uniformovaná, kam dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážích ČR náleží příslušníci justiční strážě a strážě vězeňské, která by šla dále diverzifikovat na strážní službu, dozorčí službu. Samostatnou skupinou je pak Pověřený orgán Vězeňské služby ČR, který je označován jako Oddělení prevence a stížností.

Projekt vzdělávání mezi Vězeňskou službou ČR a Policejní akademií ČR

Na počátku sestavování programu vzdělávání personálu věznic v oblasti projevů extremismu a radikalizace ve věznicích stála analýza provedená pracovníky Národní centrály proti organizovanému zločinu, sekce terorismu a extremismu, Národního kontaktního bodu pro terorismus ve spolupráci s pracovníky VS ČR. Výsledkem bylo zjištění, že zaměstnanci VS ČR nedisponují znalostmi o projevech extremismu, extremistických symbolech, jejich aktivizačním potenciálu apod. Jejich znalosti se omezovaly pouze na ty nejzákladnější, které byly součástí každoročních školení pro zaměstnance věznic. Tato školení se provádí v každé organizační jednotce, ovšem časová dotace je velmi omezena (zpravidla kolem 20 minut) a navíc úroveň předávaných informací je různorodá, dle vztahu každého školitele, kteří jsou zpravidla příslušníky Oddělení prevence a stížností. Právě ti jsou pověřeni na organizačních jednotkách prováděním školení v této oblasti.

Výše uvedené skutečnosti přispěly proto ke vzniku vzdělávacího modulu, který by dokázal vězeňskému personálu problematiku projevů extremismu a radikalizace, a to i ve vězeňských zařízeních, lépe přiblížit. Na základě požadavku Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR byl připraven třídní kurz a bylo dohodnuto, že bude určen ve své první fázi především pro příslušníky Oddělení prevence a stížností. Nicméně s dalším rozvojem vzdělávání v této oblasti se jeví a nadále jeví jako žádoucí zakomponovat do těchto aktivit hlavně odborné zaměstnance Oddělení výkonu vazby a trestu. Důvodem je fakt, že jsou to právě oni, kdo vstupují do nejintenzivnější interakce s vězňenými osobami.

Kurz byl nazván „Projevy extremismu ve věznicích a monitorování projevů radikalizace“. Pro jeho realizaci byla vybrána Policejní akademie ČR, neboť nejlépe vyhovovala požadavkům Vězeňské služby ČR na propojení a sdílení informací mezi akademickým sektorem a vnitřním ozbrojeným sborem.¹ Navíc svoji roli zde sehrála i lokace dané akademické instituce. Témata byla vybrána tak, aby korespondovala nejenom se situací v civilním sektoru, která může ovlivňovat, a zpravidla i ovlivňuje, vězeňské prostředí, a týkala se projevů pravicového extremismu, levicového extremismu a procesu radikalizace. Navíc tato část byla doplněna i o zahraniční zkušenosti v oblasti přístupu k radikalizovaným vězňeným osobám. Smyslem vzdělávání bylo i přiblížit autorský počin Národní centrály proti organizovanému zločinu a Vězeňské služby ČR, tedy analytický nástroj SAIRO.² Jeho účelem je provést základní screening vězňených osob v souvislosti s jejich možnou radikalizací.

Lze konstatovat, že kurz byl zahájen v roce 2016 a do současné doby se podařilo proškolit cca 600 zaměstnanců Vězeňské služby ČR, především příslušníky Oddělení prevence a stížností, ale i odborné zaměstnance z Oddělení výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Jeden ze základních požadavků, který byl v rámci evaluace od účastníků kurzu vznesen, byl požadavek na tištěný vzdělávací materiál, který by byl

¹ VEJVODOVÁ, Petra a Ondřej KOLÁŘ. Training prison staff to recognize inmate radicalization. *Security Journal* 2019, ISSN 0955-1662. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41284-019-00192-8>

² KOLÁŘ, Ondřej. Radikalizace ve vězeňském prostředí a využití nástroje SAIRO k její detekci. *Policista*. 2020, č. 9, s. 2-3. ISSN 1211-7943.

distribuován do organizačních jednotek Vězeňské služby ČR a kde by sloužil jako výuková pomůcka při školení všech zaměstnanců v rámci služební a profesní přípravy.

Zbývá doplnit, že další poznámkou, která vzešla z evaluace kurzu, bylo zjištění, že i nadále je třeba v tomto vzdělávání pokračovat, rozšiřovat a obohacovat je o nové poznatky ve výše uvedených oblastech. V současné době je proto připraven nadstavbový kurz, který ovšem nemohl být doposud realizován z důvodu probíhající pandemie COVID-19. Ta nicméně velmi výrazně omezila možnost pořádání této vzdělávací aktivity. V současné době se hledají nové přístupy ke vzdělávání vězeňského personálu. Jedním z nich je například i snaha o přípravu e-learningové vzdělávací platformy. Zda-li dojde k realizaci, bude záležet na mnoha okolnostech, například na IT prostředcích, které by byly kompatibilní a disponovala by s nimi jak Policejní akademie ČR, tak i Vězeňská služba ČR.

Umisťování radikalizovaných vězňených osob

Umisťování vězňených osob tak, aby byly naplněny všechny základní předpoklady pro jejich zdárnou reintegraci zpět do společnosti, je jednou ze základních aktivit Vězeňské služby ČR. Umisťování odsouzených je v obecných rysech zakomponováno především v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody,¹ ale i v dalších podzákoných opatřeních a interních aktech řízení, kterými je daný bezpečnostní sbor nucen se řídit. Musí být odděleně ubytovány odsouzené ženy a muži, kuřáci od nekuřáků, prvotrestaní od vícetrestaných osob apod. Ovšem při umisťování osob, které mohou být spojovány například s útoky proti státním organizacím, bezpečnostním sborům aj., je důležité přihlížet i k dalším faktorům. Jedním z nich může být předpoklad, že vězňená osoba by svým chováním, jednáním a aktivitou na oddíle mohla ovlivňovat jiné odsouzené, přesvědčovat je o správnosti svého postupu, obhajitelnosti svého jednání atd. Proto je důležité při umisťování odsouzených reflektovat i tyto skutečnosti a případně využít zahraniční zkušenosti s přístupem k takovýmto vězňeným osobám.

Vězeňské systémy v evropských zemích jsou v současné době diferencovány na dva základní okruhy ve vztahu k jednání vůči osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, které by mohly být, případně jsou radikalizované, radikalizátoři (influenceři), nebo osoby odsouzené za závažnou trestnou činnost související s terorismem. Důležité je upozornit na skutečnost, že ani západoevropské země nejsou jednotné v postupu vůči výše uvedeným osobám, co se týče jejich umisťování do vězeňských zařízení. Přesto lze konstatovat, že v současné době je využíván tzv. separační model, tzv. model difúzní, případně kombinace obou uvedených.² Ani zkušenosti ze zahraničí nenaznačují, že by při umisťování vězňených osob panovala zásadní shoda pro využívání některého z výše uvedených modelů pro jejich výkon trestu odnětí svobody. Například separační model je využíván v Holandsku a Španělsku, difúzní model v Belgii a Německu a kombinovaný pak například ve Velké Británii.³

¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody v platném znění.

² COUNCIL OF EUROPE. *Prison: a bleeding ground for radicalization and violent extremism?* Council of Europe, 2018. s. 63-66. ISBN 978-92-871-8549-5.

³ RUSHCHENKO, Julia. Terrorist recruitment and prison radicalization: Assessing the UK experiment of „separation centres“. *European Journal of Criminology*. 2019, Vol. 16(3).

Pokud jde o postoj Vězeňské služby ČR, tak zde je třeba zmínit především skutečnost, že doposud naše vězeňství nemělo výraznější zkušenosti s radikalizací ve věznicích. Proto ani otázka využití některého z uvedených konceptů při umístování radikalizovaných odsouzených nebyla ze strany vrcholového managementu řešena. Jaké jsou tedy základní charakteristiky citovaných modelů:

Separáční model

Separace, nebo umístění do věznice se zvýšenou ostrahou (maximum security prisons, high-security prisons) by bylo především pro ty vězněné osoby, které představují zásadní a trvalé riziko plánování, přípravy nebo páchaní teroristických útoků (violent extremist acts). Případně by se jednalo o osoby, které představují výrazné riziko rekrutace dalších osob nebo personálu s cílem participovat na nedovolené činnosti vedoucí ke spáchání závažného trestného činu. Separace v žádném případě neznamená samostatné umístění, samotku (solitary confinement). V souladu s lidskými právy a vězeňskými pravidly, stejně tak jako na základě psychologických, emočních a psychických efektů, by nebylo využití umístění na tzv. samotce efektivním nástrojem pro reintegrační proces vězněné osoby.

Důvodem, proč umisťovat vězněné osoby odděleně, na specializovaných oddílech věznic, případně ve specializovaných věznicích, je jednak kvalitnější monitoring změn jejich chování, postojů a možnost intervence na vězněnou osobu ze strany specifických zaměstnanců věznice, které povede k možnosti umístit je do běžné vězeňské populace. V tomto modelu jsou podezřelí a odsouzení za závažnou trestnou činnost umístováni společně ve speciální části věznice, segregované od ostatních vězněných osob a vězeňských vlivů. Jako potenciální výhody se mohou jevit skutečnosti, že všechny takto vězněné osoby jsou nepřetržitě monitorovány, jsou monitorovány jejich kontakty s ostatními vězni na daném oddíle.

Další výhodou se může jevit jejich limitovaná možnost ovlivňovat jiné vězněné osoby. Práce s vězněnou osobou může být individuální, případně skupinová – malá terapeutická skupina. Co se týče nároků na vzdělávání personálu, tak ty jsou sice vysoké, na druhou stranu však není třeba věnovat se vzdělávání velkému množství osob. Přesto však i v tomto modelu lze nalézt množství nevýhod, mezi které jednoznačně patří fakt posilování vlastního přesvědčení mezi stejně smýšlejícími osobami, upevňování vzájemných pout a spolupráce po výkonu trestu odnětí svobody.

Omezení sociálních kontaktů může činit problémy v rámci interpersonálních vztahů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, vnímání nespravedlivého odsouzení a následné umístění do takového zařízení může prohlubovat nenávistné tendence vůči společnosti. Svým umístěním v daném oddíle, případně ve specifické věznici v rámci uplatňování tohoto modelu se mohou vězněné osoby cítit stigmatizovány. V konečném důsledku však může umístění vězněných osob tímto způsobem vést až k posilování jejich vlastní výjimečnosti a exkluzivitě oproti ostatním osobám ve výkonu trestu odnětí svobody.

Je evidentní, že nelze postihnout veškeré výhody a nevýhody, které daný systém přináší, ale alespoň rámcově bylo třeba tzv. separační model přiblížit.

Difúzní model

Jak již z názvu vyplývá, jsou osoby, které byly obžalovány či odsouzeny za spáchání, podporu, přípravu atd. teroristického útoku, umístěny do běžné vězeňské populace a do standardní věznice, dle závažnosti spáchání konkrétního trestného činu. To ovšem neznamená, že jsou umístěny na běžný oddíl. Umisťování se stanovuje na základě hodnocení rizik.¹ Mezi hlavní výhody tohoto modelu patří skutečnost, že samy vězněné osoby nepovažují sebe sama za marginalizovanou skupinu a vnímají, že pro společnost nepředstavují větší hrozbu než ostatní vězněné osoby.

Mezi další výhody patří fakt, že vězeňská subkultura je značně variabilní a vzájemně se mohou ovlivňovat skupiny ze zcela odlišného společenského spektra, nemusí se jednat pouze o vztahy s budoucím příslibem páchaní další trestné činnosti. Velkou nevýhodou pro tento model však představuje fakt, že s těmito osobami často pracují méně vyškolení zaměstnanci, nebo zaměstnanci, jejichž znalosti o dané problematice jsou minimální. Závažným rizikem je i možnost vzniku radikalizování dalších odsouzených. Tato skutečnost se může týkat i vězeňského personálu, který může být rovněž radikalizován, případně může být ze strany vězněných osob zavražďován, vydírán apod. Neméně podstatnou roli hraje i možné propojení radikalizovaných osob s jinými kriminálními skupinami ve věznicích.²

Kombinovaný model

Jedná se v podstatě o kombinaci obou výše uvedených modelů, přičemž na základě úvodního posouzení rizikových faktorů je ze strany odborného personálu věznice rozhodnuto, zdali vězněná osoba bude umístěna v běžné vězeňské populaci, případně bude od ostatních segregována ve specifické části věznice či ve specifické věznici jako takové. Jednou z velmi zásadních výhod je specificky „vyprojektovaný“ program zacházení pro vězněnou osobu, který je kombinací rizikových faktorů a potřeb odsouzeného, na kterých je třeba pracovat. Po provedení screeningu a stanovení programu zacházení, může být vězněná osoba přemístěna do režimu, který bude nejlépe vyhovovat jejím potřebám. Naproti tomu jednou ze zásadních nevýhod je vzdělávání velkého množství vězeňského personálu, stejně tak jako potřeba poměrně velkého nástroje, který bude nápomocen při stanovování rizik a potřeb vězněné osoby.³

Jak je evidentní z výše uvedeného, umisťování odsouzených je problémem, který v souvislosti s radikalizací vězněných osob musí být řešen. Na jedné straně je třeba uvědomit si, že pokud jsou odsouzení segregováni od ostatních na nějakých specifických oddílech, může to v nich vyvolávat pocit určité exkluzivity. Ta pak je

¹ Risk assesment. [online]. [cit. 7. 2. 2021]. Dostupné z: Risk Assessment Definition (investopedia.com)

² COUNCIL OF EUROPE. *Prison: a bleeding ground for radicalization and violent extremism?* Council of Europe, 2018, s. 66. ISBN 978-92-871-8549-5.

³ Tamtéž.

schopná v daleko větší míře podněcovat radikalizační tendence, neboť na daném oddíle se budou nacházet pouze takto smýšlející osoby. Dojde tedy k mnohem intenzivnějším snahám o vzájemné ovlivňování, a pokud se k tomu ještě přidá osoba nějakého charismatického vůdce, bude se jevit tento způsob umístění velmi kontraproduktivně.

S tím může souviset i snaha ostatních vězňených osob být členem takových skupin, zvláště pokud bude zjištěno, že jde o oddíl, kde je menší množství osob a podmínky výkonu trestu odnětí svobody jsou tam příznivější, například co se týká kapacity oddílu, možnosti trávení volného času, využívání sportovních a jiných aktivit apod. Přesto však tento model bývá využíván v některých evropských zemích, je to však dáno vyšším počtem radikalizovaných osob, případně osob, které se dopustily nějakého teroristického činu, a to na základě ideologického přesvědčení.

Pokud jsou však vězňené osoby rozmělněny mezi běžnou vězeňskou populací, hrozí zde riziko radikalizace většího množství osob. Nicméně takové riziko je mnohem menší, což je dáno různorodostí samotných odsouzených a jejich trestné činnosti. Zde se však předpokládá, oproti předcházejícímu modelu, vyšší povědomost personálu o různých projevech, které s procesem radikalizace mohou souviset. Proto je nutné, aby se v případě aplikace tohoto modelu provádělo větší množství vzdělávacích aktivit pro zaměstnance.

Je třeba si uvědomit, že radikalizace je problém multifaktoriální, proto by se na vzdělávání měli podílet i odborníci z řad psychologů, pedagogů, sociologů apod. Vězeňská služba ČR však nedisponuje takovým množstvím odborníků, kteří by byli schopni vzdělávat zaměstnance v těchto oblastech. Z toho důvodu je nutné, aby do vzdělávacích aktivit vstupovali i odborníci z akademické sféry, kteří budou nejenom schopni o daném tématu fundovaně hovořit, ale kteří budou ochotni se na vzdělávání podílet a sdílet informace se zástupci daného bezpečnostního sboru. Někdy se však může sdílení informací a zkušeností mezi bezpečnostními sbory jevit jako problematické, a to především z důvodu různých bezpečnostních prověrek.

Závěr

Práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody je jednou z nejdůležitějších aktivit, kterým se odborní zaměstnanci Vězeňské služby ČR věnují. V kontextu tohoto článku je též důležité, aby se připravili tito zaměstnanci na fakt, že bude třeba zaměřit svoji pozornost i na práci s radikalizovanými jedinci. V současné době chybí nějaký ucelený program, který by se zaměřoval tímto směrem, avšak zkušenosti z jiných evropských zemí potvrzují, že eventuální podcenění práce s těmito osobami může v konečném důsledku znamenat hrozbu pro celou společnost jako takovou.

Dále je nutné akceptovat fakt, že umístování takových osob do vězeňských zařízení, hraje klíčovou roli při možném ovlivňování dalších vězňených osob. Zde se střetává několik názorů zaměřených na jejich umístování, a to jak do specifických oddílů, tak i do běžné vězeňské populace. Článek se proto zaměřuje na rozdílnost v přístupech k umístování osob v souvislosti s jejich případnou radikalizací. V neposlední řadě je též důležité upozornit na vzdělávání v této oblasti, stejně tak jako na možnost využít analytický nástroj SAIRO, jež poskytuje základní screening osob s tím, že pak bude možno lépe nastavit pravidla pro odborné zacházení s vězňenými osobami.

Použité prameny a literatura

- GOFFMAN, Erving. *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*. 1. vydání. New York: Routledge, 2017. ISBN 978-1-138-50746-3 (pbk)
- COUNCIL OF EUROPE. *Prison: a bleeding ground for radicalization and violent extremism?* Council of Europe, 2018. ISBN 978-92-871-8549-5.
- HAMM, Mark S. *The spectacular few: prisoners radicalization and the envolving terrorist threat*. New York: New York University, 2013. ISBN 978-0-8147-2396-8.
- KOLÁŘ, Ondřej. Radikalizace ve vězeňském prostředí a využití nástroje SAIRO k její detekci. *Policista*. 2020, č. 9. ISSN 1211-7943.
- KOLÁŘ, Ondřej. *Identifikace příznaků radikalizace v prostředí českých věznic*. Kurz celoživotního vzdělávání na Policejní akademii ČR. 2019.
- KOLÁŘ, Ondřej. Aktivita pravicových extremistů ve věznicích. In: VEGRICHTOVÁ Barbora a kol. *Bezpečnostní hrozby současnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2016. ISBN 978-80-7251-462-5
- LOCHMANNOVÁ, Alena a Ondřej KOLÁŘ. Podpora a projevy extremismu v českých věznicích. *Právo a bezpečnost* [online]. 2018, roč. 5, č. 3. [cit. 5. 2. 2021]. Dostupné z: ASPI-Server aspisrv.vsz-justice.cz:6665.
- VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Gangy vězeňské, pouliční a motorkářské*. 1. vydání. Praha: GRADA, 2017. ISBN 978-80-271-0377-5
- Zákon č. 555/1992 Sb. O vězeňské službě a justiční strážní ČR v platném znění

Internetové odkazy

- Francie zostřuje boj s terorismem, vězněné islamisty čeká speciální oddělení - Novinky.cz
- Radikalizace - Terorismus a měkké cíle (mvcr.cz)
- Islamisty ve vězení izolujeme, oznámil francouzský premiér - Aktuálně.cz (aktualne.cz)
- Risk Assessment Definition (investopedia.com)
- <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20150316STO34842/eu-counter-terrorism-coordinator-jail-is-a-major-incubator-of-radicalisation>
- <https://www.imctc.org/en/eLibrary/Articles/Pages/Articles942020.aspx>
- <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1477370819828946>
- VEJVODOVÁ, Petra a Ondřej KOLÁŘ. Training prison staff to recognize inmate radicalization. *Security Journal* 2019, ISSN 0955-1662. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41284-019-00192-8>

RESUMÉ

Článek se obsahově zaměřuje nejenom na práci s vězněnými osobami, ale především na monitorování projevů možné radikalizace vězněných osob, stejně tak jako na možnosti jejich umisťování v rámci vězeňských zařízení na území ČR. Poskytuje základní přehled o modelech umisťování radikalizovaných osob tak, jak jej využívají členské země EU, které mají v této oblasti bohatší zkušenosti. Je evidentní, že Vězeňská služba ČR nemá tolik vězněných osob, které by potřebovaly specifické programy zacházení v této oblasti, na druhou stranu je třeba, aby byla připravena, kdyby se začala radikalizace ve vězeňských zařízeních významněji projevovat.

Klíčová slova: Vězeňská služba ČR, radikalizace, vězněná osoba, umisťování, vzdělávání, analytický nástroj SAIRO.

SUMMARY

KOLÁŘ, Ondřej: THE CHARACTERIZATION OF APPROACHES TO INMATES PLACEMENT MONITORED IN CONNECTION WITH POSSIBLE RADICALIZATION

The article is focused not only on work with inmates, but mainly on monitoring possible radicalization of inmates, as well as the possibilities of their placement in prisons facilities in the Czech Republic. It provides basic awareness about models of placement of radicalized persons, the same way as these models are used in other EU states which have wide experience in this field. It is obvious that the Prison Service of the Czech Republic has not so many radicalized inmates who would need specific treatment plans in this area. On the other hand, it is necessary to be prepared for the future possibility that problems with radicalization of inmates would be on higher level than today.

Key words: the Prison Service of the Czech Republic, radicalization, inmate, placement, education, analytical instrument SAIRO.

